

Саха дьоно түүлбөлөөн олоор улуустарыттан Чурапчы—бэйэтэ эмнэ биһир туспа дьыл-балаахтара. Кураан сатымалытын, ол суоһа-содула нинни быһа ааспат, олох тыһына—уу-ван тинийимнэт-түгөһүмэт буолуу моон-ардаас ирээтин курдук. Ол уратытыттан буолуо, бу улууска тыһынаах хаалар иһин мөккүөр ха-нан да, ханнык да көмгө нөлөөн ылбата. Ураты үлэһит дьонноох эбэтэр революцион-най ойдоох-санаалаах Чурапчыны аатырара-сурабырара—онтон.

Рынок усулуобуйатыгар ным хайа суолу талыһыа бу дьин ырыгаланан биллэ или-тинэ «чурапчылар ыһыллыбыттар, бары баа-һынайынан бытарыйбыттар», ону кытта ди-даспытанан «сүөһүнү, сир түгэһинтэр, уһуохтара суоһа» дьин сэмэллэ-тоһоннуу ох-сор тыл-өс тарданмыта. Ити үс-түөрт сыл-лаагы үһү-таамык сурах-сатык бүтүн бүтүн реесубууна үрдүөн сэгээрэллэр, үөрөтүллэр,

САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ
УЛУУБУУ
ХААЫАТА

ХААЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
18 КҮНҮТТӨН ТАХСАР

№ 47 (7844) ☆ 1995 сыл муус устар 20 күнэ. Чэппэр. ☆ Санаата—146 солкуобей 15 харчы

„АЛААС ОРТОТУГАР... СОБОТОХ ХААЛЛАРЫМАН“

(Бааһынай хаһаайыстыбаларын опыттара, проблемалара)

«чурапчылар опыттара, варнаннара» дьээр.

«Саха сирэ» хаһыат редакциятын «Тогу-рук остуола» улууска уонна чопчу Хайахсыт нэһиликтэр ыһыллыбыта эмнэ онтон сикис-тээх-мутунтаах. Көрөһүүтэ кыттыһы ыһы-лар: «Саха сирэ» хаһыат кытаабынай редак-торын бастагы солбулааччы И. И. Ксенофон-тов, хаһыат аграрнай реформага отделын ре-дактора Н. С. Ылахов, фотожурналист М. Хап-тагаев, Экономика регионнаагы институтун директорун солбулааччы, экономикаһык нау-ка доктор В. Р. Дарбасов, «Саха—фермер» ассоциация вице-президеһа А. А. Гуляев, Тыл хаһаайыстыбатын научнай-чинчийэр институ-тун экономикага отделын научнай сотрудни-га, аспирант В. А. Неустроев, улуустаагы тыл хаһаайыстыбатын управлениетын начальнига В. П. Чичигинаров, бааһынай хаһаайыстыба-ларын ассоциациятын председателе М. Н. Ко-рякин, нэһиликтэр бааһынайдар. Көпөһүнүн Иван Иванович Ксенофонтов салайан кытта

И. И. КСЕНОФОНТОВ:

— «Саха сирэ» хаһыат мэлдьитин да бу улууска туох уларыһыһыттар буолалларын көмүгэр сырда-тар. Бүтүн Хайахсыт нэһиликтин талан кэлсатарбыт түбөспүчү буолбатах. Иһин күн үлээһин улуус дьонун-сэргэтин, сорох хаһаайыстыбаларын кытта сыйдыи биллэһит. Республикага реформа, үлэ-ин-хамнаһы уларыта тутуу бастагы түһүмэһэ сү-мүктэннэ. Эһини улууска, нэһиликтэргэ сокун са-далааһыннардааххыт, үлэ-хамнас, хайысха хайдах эрэ онук тэриэлэр. Республикага государственнай тэриэлтэлэр суох буоллулар, тарбахха батталаалара хаалла. Бу булкуурдаах көмгэ бу сиргэ маннь; дьаһанан олоһоллор, үлэһиттэр дьин эһигин бил-сэр, сырдатар соруктаах каллибит. Бу дьаһалбыт дьонго-сэргэргэ туох эмэ суолу-ниһи хаалларары-тар кыһаннахпыт. Салгыы хайдах салаалабыт, ко-операция хайдах быһыылаах киириэй? Бу боппу-руостарга туох санаалааххыт? Көпөһүөһүг, бас-таан наука туох диирин истэһиң.

В. Р. ДАРБАСОВ:

— Сага системага үлэһитбит, наука эһинэ. Ры-нок, реформа бэйэтэ революция курдук. Маннь; уларыһыһылар «Маарыкчаан ыччаттара», эһини, чу-гастык ыһыһарыт. Бааһынайынан, чааһынай бэс биллэһин бары баһыйда: сүүрү средстволар 90 бырыһыаннара нэтэх хаһаайыстыбаларга баар. Хаа-чыстыбааннай тэһнэһиллэрэ онгоруор эрдэ. Сага ол

методикатын үөрэтэбит. Проблема элбэх. Холобур, кооперативнай хамсааһын хайдах быһыылаахтык киириһэ собуу? Россияга онгоһулла сылдьар «Ко-операция туһунан» Сокуон хабадалаах, иһирдин да баайыг-дуолун быһа холбоһон хаалар курдук. Манна бэйэһини кыттар, үлэлэһэр наада, институт ортуттан сүбэлэһиннэрэ эмнэ онгоруохтут. Дьин көргөһүннэ бааһынай буолуу биһиэхэ «кытайдар парманнарыгар» майгыһынныр.

В. П. ЧИЧИГИНАРОВ:

— Улуус политината чуолнай: көгүд ортунан та-лан ыһыы формата сайдар; сир реформата сол-тоох хайысхаларынан ыһыллылар көстөр-биллэр, барыга хааһыһы баар буолла, атын толкуйдаах сага нөлүүнэ дьон көлө. Ити—реформа бастагы этабын түмүктэрэ. Иһиннэ өсөө уустук уонна уһун кэмнээх буолуо. Бу садалааһыннарбыт диирингэ, өсөө үрдүк хаачыстыбааннай таһымга тахсыахтаах-тар, сагалатан-сага сыйһаннаһыһылар киириэхтээх-тэр. Холобур, бары сирдэһинибит дикбит эрээ-ри, онгоруоллут, нинни дьин—капитал курдук көр-бөппүт, этинэн-хаанынан билэ иликпит. Иһиннэ, сүүрү салааларга кооперациялаһыы, хардарыта мт-сыы-бэһини рынога үөскөтүллүөхтээх.

М. Н. КОРЯКИН:

— Улууска 3 табаарыстыба баар. «Чурапчы-лар ыһыллан» урукку көрдөрүүлөрүбүтүн кэһиннэр бөһүбүт, Төттөрүтүн, бородуукусуһаны ыһыы, бата-рыы курдуктарга өрө тахсыы баар. Онон респу-блика уопсай көрдөрүүтэ таһнары түһүүтүн «быта-рыһыһынан» быһаара сатааһын сыһына, бириччинэ атынга буолуон сөп. Холобур, бурдукка. Амма, Олүөхүмэ кэһиннэһэн үһүс, эти уонна үүтү ыһыыга иккис миһталарга иһэбит. Бу өсөө «бытарыйан, ыһыллан» өтүүттэр ситэ хомуллубат көмүрүгэр.

Н. Д. ПОИССЕВ:

— Улууска үһүс нэһиликтинэн бааһынайынан бар-былпыт. 1994 с. атаахха туруу көмүһүн ааттыһыт. Ааспыт сылга нэһилик 132 тонна эти, 500 тонна үүтү туттарда. Сорохтортон уратыбыт дьин—струн-турабыт. Нэһилик баһылыга—бааһынай хаһаайыс-тыбаларын ассоциациятын председателе. Маннь; биһир салаалта баара ордук эбит. Дьонун-сэргэ бу еста олоһоллор, сирбэттэр. Сага арыы сыһа хайа-кун үлэһэ киириһиттэн переработканы бэйэһэ ыл-былпыт. Бааһынай, чааһынай дьон туттараллар. Эмнэ ити 1994 сылга, хайдах эрэ өрүһүнэн, 60-ча сылгыны, ол иһигэр 30-ча бизинг ассоциацияга хаалларбыппыт. Вилигин биһит 60-тан таһса буол-ла. Бородуукусуһаны астааһын кооперациялаһыыта

майгыһынныр; анциллан өлүү-чаас быһан, дивидент биһэрбит. Ол дьону интэриһтээтэ. Эмнэ бурдукка урунсу совхоз-нэһиликтэргэ «Агро» дьин биһир кыт-тыгас хаһаайыстыбалааххыт. Бу—кооперациялаһын буолбакка. Аны нэһилик ниннэн үбү-харчыны кинниһини үөрэтэбит. Холобур, дотация үбүн, Биһир-дин хаһаайыстыба ылан бэриэ буоллар мотоцикл, таһас-сап онгостон бүтэриэ. Толкуйдуохха наада. Оттон 1987 сылы кытта тэһнээтэххэ, нэһиликкэ ыһах сүөһү 491 тоһонон эһилиһэ, ыһыһык биһир онук үкүү тулар. Социальной айга үлэһиттэрин арыһалаан хаалларар боппуруоспут да суох. Кыр-дыастары, ыһамматтары 12 хаһаайыстыбага сый-һаран онгону, хааччыһыһы онгоруот. Номму-нальнай хаһаайыстыбабыт үлэтэ эмнэ кэһини. Иэ-лэр оттук сезонугар 1500 кубометр олук мас ба-лэһиннэ, дьин таһыгар кыстанан саһааһыһы.

И. И. КСЕНОФОНТОВ:

— Кырдык, тыл ыһын хааччылаһыта үлэһит-тэн биллэр. Николай Дмитриевич ити холобурда-рын көрөн-билэн итэһэйдит. Дьон-сэргэ ыһыһы-ка бэлэмнээх, хааччылаһылаах эбит.

А. А. ГУЛЯЕВ:

— Сөптөөх сокуоннар суохтар. Холобур, бааһы-най, фермер хаһаайыстыбата дьиннэр туох ураты-лаахтарый? Вилигин аны «кооператив чилиһтэһи» дьин туруохтара. Киириһини, баайыг-дуолун хол-бообуһун билбэһэ да хаалыһыт. «Кооперация туһу-нан» сокуону үөрөтөн, билэн республика үрдүнү органыгар—Ил Түмэһигэ битэргэттэрэр сөп этэ. Бааһынай хаһаайыстыбалара төһөнөн тэһиһэллэр да, утарсыы эмнэ күүһүрэн иһэр курдук. Респу-бликага тыл хаһаайыстыбатын сайыннары конфе-рэнца ыһыһыһына, быһыл 300-төн таһса млрд. солк. үл көрүлүннэ. Бааһынайдар дьин туспа араарыы суох. Ыһыһа, баар законодательнай акттарга хай-дах киирэрэ, сийэһиһэти толкуйдуохха сөп эбит.

Р. С. БАРАШКОВ, Одьулуунтан бааһынай:

— «Саха сирэ» хаһыат баар балаһыһыһыһы, тыл сирин проблемаларын сыһахтык, тийэ-уоһа суох-тук сырдатар. Итин атын хаһыаттарын кытта тэһ-нээн көрөн этэһин. Кырдык, бааһынай ойдоһотто үгүс. Үөрөхтээх идэлээх дьон суруйууларынан, дэрнэһинэ олоһун, тыл сирин сайдыһыһы куорат быһаарар, тыл кийитини куорат кумаһаан онгоруор. Сөпсөһөбүн: Куоранна тыл сирин дьарыһтанар араас структуралар үөскүү, элбик тураллар эрээ-ри, онон эрэ дьарыһыраттар. Вилигин Чурапчы

(Бүтүүтүн 4 стр. көр).

СОУННАР

УВУЛУӨИДЭР

ХАТЫЛЫ. Манна ааспыт субуотага биһир дойду-лаахтарын саха народнай суруйааччыта В. С. Соло-вьев—Болот Боотур 80 сааһын туолуутун үөрүүдөөх-тик бэллэтэһит.

Убүлүөйгэ Дьоккоускайтан Василий Сергеевич иһин кыһа, иһитин оһото С. П. Соловьев көргөһүннэ С. П. Ойуускайынан, суруйааччылар С. И. Тарасов, И. Е. Федосеев—Доосо, П. Н. Дмитриев, артистар Гаврил Колесов, Иван Степанов нэлэн кыттыһылар.

Болот Боотур айар үлэһин, олоһун туһунан П. А. Ойуускай аатынан музей научнай сотруднига Рая-са Терентьевна Аммосова дакылаат онордо. Сардана Платоновна «Соловьевтар сыһааһыһы» дьин табл-цаны онгору. бидиһиннэрбитэ улаханньк көрөһэһинэ. Биһэр кэһиннэһэн урунсу Хатылы сиритэр баар буола сыйдыһыт «Кыһыл сизмэ» көхкөс кырдыастарга, Болот Боотур айахтара мустан ыгыктыр иһиллэ-рин, бөдөн суруйааччыны аһтан-санаан аастылар.

Хатылылар народнай суруйааччыны үйэтиһэр ту-һуттан улуус бастык библиотекатыгар кини аатын иһэрэн туран, Болот-Боотур олоһун, айымньыла-рын кээһиник көрдөрөр музей-хос тэһиһэр тыһа бы-һаардылар. Онно аһаан бастагы экспонаттар ха-йыы-үйэһэ туттарылла оһуһулар. Салгыы үйэти-тэргэ үлэһиһит дьин олохтоохтор малдыттарга эрөннэрэ хааллылар.

КЫТААНАХ. Олохтоох орто оһуола 80 сааһын туолар үбүлүөйүгэр урукку үөрөнөөччилэр, үлэлээ-бит дьон муһуһулар. Иһин күн устата барбыт үө-рүүдөөх көрсүүһү элбэх умнуллубат түгэһини хаал-ларда: сэргэ туруоруу, кытаастарынан уруонтар, биһир дойдулаахтара А. П. Собакины санатар хар-тыһына галереяһын аһыы, бүгүн үөрөнэ сылдьар оһолор концертара, онгоһунтарын быһастаһыта...

«СО» көрр.

СУОТ-АХСААН КҮРЭБЭР

СГУ математическай факультетыгар «Дьобур» общество тэһиһитинэн элементарнай математикага

республикага биһирдэһэн уонна хамаанданан бас-тыһыр иһин VIII чемпионат буолан ааста. Онно улуустартан, куораттартан 85 иһин күрөс былдыаста. Кыттааччылар истэригэр 2-3 төгүллээх чемпионнар, призердар, СГУ МФ доценнара, үөрөнөөччилэр рес-публикатаагы олимпиадаһарын кыһыһылаахтара бааллара күрөхтэһини сыһыһыһатта.

Түмүккэ 52 баллы ыһаһаннар Таатта гимназиятын преподавателе Н. Н. Куликин, СГУ доцена, фи-зико-математическай наука кандидата И. Г. Дми-триев иһинни таһыһылар, СГУ МФ студена Николай Харбин 49 баллаах үһүс буолла. Вилигин улууспут хамаанда туруорбатага. Мин соботоһун кыттыһым, онус миһталэһэн дипломунан наһарадалаһыһым.

Иһиникитин улууспуттар манньк күрөхтэһиһини дэлэһэн, учуутал куруу форматыгар сылдьарын, таһыһын үрдэһиннэри сийиһэххэ сөп. Онтон үө-рөнөөччилэрбит сүүйүөхтэрэ эрэ.

Василий ПЕТРОВ,

Чамыр оһуолатын учуутала.

СОЛОВЬЕВ НЭҢИЛИЭГЭ: УЛУУ

СЕРГЕЕВ
Савелий Дмитриевич

БРЫСКАЕВ
Дмитрий Титович

СОЛОВЬЕВ
Дмитрий Семенович

ХОМПОДОВ
Николай Николаевич

ФЕДОРОВ
Захар Иванович

ФЕДОРОВ
Иван Андреевич

ЛАТТАРА ТЫННААХ БУОЛУОХТУН

1941 онд... Ага дайду сэрингийн бар талын бийнги нэһиликтүүтэр туту биллэбэтэ. Үлэ үөһүгэр сылдар ажаларбытын, эдэригэн уодаттарбытын утуу-сууу фронтта ыныран испиттэ. Бэйэтэ да агайах нэһиликтүүлээх нэһиликтэн 84 киһи сэрингэ бар-бэттэ, 21 киһи үлэ фронттар ылыллыбыттара. Киһилэр салбийан өлөтөр, дьахтарлар күүстэрин харыстаабанча үлэлээбиттэ. Филипп Кронников, Антон Сергеев, Николай Собинин уончалаах саастарыттан үлэ бастыһынара буолбуттара. Ас-таһаас төһө да кырымыччык, үлэ төһө да ыарахан буоллар, «Автономия 10 сыла», «Амьа кыһата» колхозтар былааннарын төлөрбөтөх түбэлтэлэрэ суоҕа. Ити нэмтэ колхозтарга холбоон 395 ынах сүөһү, 439 сыгы баара, 220 гектардаах бааһынага ыһык үлэтэ ытыллылар. Кыһыны сыгыгар колхозтарга 440 ынах, 483 сыгы иттиллибэтэ, ыһык сирэ 50 гектарынан кэнэтиллибэтэ. 1944 сыллаахха гектар ахсыттан 11,5 центнер бурдук хомуллубута. И. Г. Собинин салайар аверон бэйэтэ үчүстэтигэр гектар ахсыттан 27-тин центнер үүнүүнү ыбыта. Костарун курдук, Соловьев нэһиликтэн дьон-сэргэтэ тыылга таһаарылаахтын үлэлээбиттэ.

Сэрин толоонугар 48 биэр дойдулаахтык охтубута. Тыһынаахтар да, олбүтүт да Ийэ дойдутарын көмүлүн, чыһын иһин хорсууну сарыллаллалар. Лейтенант С. Д. Сергеев Кыһыл Сулус, Ага дайду сэринин II степенэ орденнарын наараадаламмыта, младшай лейтенант П. С. Соловьев, З. И. Федоров, старшай лейтенант М. Т. Собинин, лейтенант П. Е. Попов ааттарын биэр дойдулаахтара сылаас-сымна бас тылларын ахталлар.

Билигин туругунан нэһиликтэ 190 үлэһити түмэр 40 бааһынай хаһаайсытыбалара үлэһиттэр. Нэһиликтэ 1700 ынах сүөһү, ол иһиттэн 640 ыһык, 886 сыгы, ол иһиттэн 390-на биз бааллар.

1995 сыллаахха Чурапчы — Мырыла суола онтоһулара былаанналар. Бэдэрэстэһипит «Якутское предприятие» ПМК-та бырайыактык үлэти садалаата, 150 техникалар АТС-ы олоххо киллэрэрибит үн туруорабыт. Ити кыаллара буоллар Мырыла курдук улуус киһиттан ыраах сытар сир дьон улаханньа абырһаах этэбит.

Нэһиликтэннээбит ахсаана 820 киһиэхэ тийдэ, ааспыт сылга 6 саҥа мал эбиллэнэ, 13 саҥа киһи күн сирин көрдө. Быйата, олох салһанар. Кэлэр көлүөнэлэр сүрэхтэригэр ытык сэрингэ кыттыбыттар, тыылга кыһыны уһарыбыттар ааттара нэһиликтэ тыһынаах буолуохтун!

Дмитрий БАТАРИН,
нэһиликтэ дьаһалтатын баһылыга.

ЛЕЙТЕНАНТ СЕРГЕЕВ

Байыаннай архивтан көстүбүт докумуоннар изи-силлэринэн сүүрбэлээдэр сэрингэ барбыт Савелий Сергеев Ийэ дойдутун төлөннөөхтүк таһылар, ураты хорсун-хоодуот буюун абыт. Киһи хотугулуу-арбааны фронтта 1941 с. ахсынньы 15 күнүгэр тийибэтэ. 1942 с. дьэри 282-с стрелковай дивизияга рдовойунан сылдьыбыта. Ити сыл олунньу 24 уонна аам. ыйын 3 күннэригэр баһырталаабыта. Бу фронтта иккис ар-хиятын «Знамя Советов» хаһыатын 1942 сыл са-тинньи 7 күнүгэрэ нүмэригэр эдэр салһат «Саха остөөбүн аһыммат» дьэи суруга бөлөхтөһүтэ. Онно наник тыллары аабыахха себэ: «Түбөсүр уонна сая-ныбар чэрдийбит баастар онулар бааллар. Ол не-мец гранататын суолдара. Оччолорго бийиги остөөх-

төрү блинджартыттан үүрэрбит. Биирдэ иһинэн киһирси буолбута. Мин көрө түспүтүм — немецтэр гранатта устун сүүрдүлэр. Мин киһилэри гранатанан экирэттисхэрдим. Элбэх остөөх охтубута да, ааһар соло суоҕа. Дьэту штурмалааһын садаламмыта, онно мин баһыран хаалдым. Госпитальга киллэрбиттэ-рэ, Манна мин сүрүбүм батэрбат, врачтары тигэтэ-бин: «Түргэнник таһаара охсуг, мин фронтта ба-рыахпын баарабын диниби. Иккис киһирсибэр өссө не-испиттэн абаран-сатаран туран сэринлэспитим. Он-но немецтэр окупаларын ыттыбыт. Киһилэр харда-ры атаакада киһидилэр. Бийиги киһэ буолуор дьэри олох чуҕаһаппатыбыт. Түүн остөөхтөр эмьтан кэлэн гранаталарынан быраадааттылар. Мин олус кыһы-дым-абардым, автоматын ылан фронттар кэтэхтэри-гэр сымыан киһирсими дьэнилэригэр ыттылаан ку-һуйдум. Төһө остөөх олбүтүн ааһар кыаллыбата. Харангата да бэрт этэ. Ити өссө көрө, Билигин өссө немец саха Савелий Сергеев буулаахтын, гранататын «амтанын» билиэхтэрэ».

1943 сыллаахха Савелий 34-с тусла армияга тусла 127-с стрелковай биригээдэга павод командирыван сэринлэспит. Ити сыл ахсынньы 15 күнүгэр Кыһыл Знамя орденнаан наараадаламмыт.

Саллаат тийэх кыргыһытын туһунан архив доку-муоннарыгар бу курдук кэпсэнир. 1944 сыл кулун тутар 1 — 3 күннэригэр уонна кулун тутар 6 күнүгэр лейтенант Сергеев 124,6 үрдэд оройуонугар барини-лээхтик, харса суох сэринлэспитэ. Кулун тутар 3 күнүгэр автоматчиктар роталарыгар остөөбү тран-шеиттан үүрүгэ уонна бэдэрэгүтүгэрэ биригээс бэ-риллэбитэ. Сергеев бэйэтэи аэлодун хамаандалыыра, оттон икки атын извод хамандырыдара туораабыт-тарыгар бүтүн ротаны салайан харса суох атаакада киһирбитэ уонна остөөбү траншеиттан үүрбүтэ. Кулун тутар 6 күнүгэр остөөх харда атаакада киһирбитэ. Бу кыргыһыга лейтенант Сергеев эмнэ харса-хабы-ра суох сэринлэспитэ, байыастарыгар бастык холобу-ру көрдөрбүтэ. Бу киһи тийэх кыргыһыта этэ. Хор-сун быһымын иһин 83-с стрелковай корпус коман-дирын бирикээһинэн лейтенант Савелий Дмитриевич Сергеев Ага дайду сэринин иккис степеннээх ор-деннаан наараадаламмыта.

БАЙЫАННАЙ ВРАЧ

Д. Т. Брыскаев 1912 сыллаахха Мырылага тө-рөөбүтэ. Манна 1930 сыллаахха бэйэтэ тэрийсипит «Кыһыл Мырыла» колхозугар чилиэн буолбута. 1932 сыллаахха Чурапчыга VII кылааһы бүтэрээт, Дьо-куускайдаагы медучилищега киһирбитэ. 1937 сыл-лаахха Казаннаагы медицинститутка үөрэтин салда-быта. Итиннэ сырыттарына сэрин буолбута.

Фронтта 2,5 сыл араһынан сылдьыбыта. Днепр туорааһынга, Киевн босхолоһунга, Курскый төдөй кыргыһытыгар кыттыбыта. Арҕаа Украинаны, Че-хословакияны, Польшаны остөөхтөн ыраастаһыта. Киевн босхолоһунга мараханнын баһырыбыта. 1945 сыллаахха Чехословакияга сэринлээх сылдьан кон-туэндаммыта. Сэрин кэнигитан Германияга салгыы сулууспалыы хаалбыта уонна нэһиликтэи ортодугар не-тибэ турбутун саба охсууга активнайдык үлэлэ-спитэ.

Дмитрий Титович кыргыһы толоонугар охтубут элбэх буюун сырдык тыһыны быһаарыбыта, ол иһин Кыһыл Сулус, Ага дайду сэринин иккис степеннэ орденнарын наараадаламмыта.

Сэрин кэнигитан 1950 сыллаахха дьэри төрөөбүт оройуонугар араһынан үлэлээн элбэх киһи махтаһын ылбыта.

ХОРСУН СЭРИНИИТ.
УТУӨ ҮЛЭБИТ ЭТЭ

Дмитрий Соловьев 1941 онд от ыйыгар армия-га ынырыллыбыта. Малайга тийэн Пиннеудин-скай куоранга кавалерияга үөрэммитэ. Ити сыл сэтинньигэ фронтта киһирбитэ. Москва аныгыгар 39-с армия 54-с дивизиятын 89-с кавалерийскай полк-тыгар, иккис кавалерийскай гвардейскай корпус уонна 436-с стрелковай полк саастаартыгар сыл-дьан сэринлэспитэ. Московскай, Смоленскай, Ка-лининскай уобаластары босхолоһута. Икки төгүл остөөх армиятын төсүрүтэһиннэ кыттыбыта. Он-тон биирдэстэригэр ий кэригэ сэринлэспиттэ. Москва ылаары улахан күүстэрин түмүт тыл-ковай армияларын утары киһирсигэ ыттан Мос-ква аныгитан остөөбү үүрүбүтэ. Ржев, Вязьма, Ярцево, Калинин, Смоленскай, о. д. а. куораттары босхолоһута. 1942 сыллаахха остөөххө иккис киһирсигэ танк үрдүгэр олорон иһэн ытыллыбы-тыталаа аһаанан иһэн мараханнын баһыран кыргыһы хонуутуттан туораабыта. Орехово-Зуево госпитальга эмтэнэн баран аһар иһиллэх 1942 сыл күһүнүгэр Ага дайду сэринин иккис степеннэ орденнаах, хас да бойбуой медаллаах дойдутутар эриллэбитэ.

1949 сыллаахха дьэри Амма, Соловьев окуопла-ларыгар учууталлаабыта. 1951 сылтан 1959 сылга дьэри Молотов аатынан колхозка үүт-табарынай ферматыгар сэдиздэсэйдээбитэ. Ити кэмтэн бө-дөһөгүбүт Субуруускай аатынан колхозка 8 сыл устата улаастах сэдиздэсэһинэн үлэлээбитэ. Итин-тан салгыы 1971 сыллаахха дьэри Соловьев отде-лениягыгар управляющаабыта. 1971 — 1972 сс. — нэһиликтин Советын исполкомун председатели, онтон 1980 сыллаахха дьэри 7 сыл устата Субу-руускай аатынан совхозка салгы зоотехнигынан үлэлээн баран пенсияга тахсыбыта.

Дмитрий Семенович быларымын муус устар 19 күнүгэр ыарахан ыарыһтан олбута.

ЭЛБЭХТЭН БИИР ТҮГЭН

1941 сыл от ыйыгар оройуонга салгыи предсе-дательинэн үлэтин өлөһөн сэрингэ ыныгар бөбү-кэи түһүтэ. «Москва аныгыгар Серпухов таһыгар немецтэри кытта ыар хапсыһын буолбута. Сэрин тохтоло суох барбыта. Ити кэмтэ ахсынньыга 20 киһини разведкага аһан ыһыллытара, онно мин эмнэ-хабыллыбытым — дьэи аһар Николай Нико-лаевич. — Немецтэр улахан күөл үс өртүгэр эргичи отороолоро. Минтин барыһын туар маска хаал-ларбыттара, немецтар дьэида киһироллэра-тахсаалла-ра. Мин ручной пулеметтун бэлэмни тутан оло-робун. Сотору буолаат, дьонум тийэн киллэр уонна бардыбыт дьэи, ааһа турдулар. Мин бачча бэлэмнээн баран ытылаахтаахха табыллар дии са-һан элбэх киһи түмсүүтүн көрөн ытылаахтым. Эл-бэх туора-маары оһуһа. Мин дьонум дьэи сүү-дүм, кэнибиттэн ытыалы хааллылар».

Николай Хомподоев ити курдук Югной, Ярцево куораттарынан, элбэх оройуоннар кэниэринэн сэ-ринлэһэн. Смоленскай куораты босхолоһон, 1943 сыл бүтүүтүгэр 3 төгүл баһыран, биирдэ конту-зияланы баран, 1944 сыллаахха дойдутутар кэ-лэбитэ Хорсун быһымын иһин Кыһыл Сулус орде-нинан, хас да медалынан наараадаламмыта.

Вухаһтар иһэтин ылбыта, өр сылларга нэһи-ликтэ Советын исполкомун секретарынан үлэлэ-битэ.

САВВИНА
Елена Петровна

Балаһалары бэлэмнээтэ үлэ, тымл ветерана
Алексей Егисеевич МАКАРОВ.

